

Сидор Г. В.

канд. екон. наук, доцент

Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу ТНЕУ

ВПЛИВ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ НА ЗБАЛАНСУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

В умовах демократичного суспільства складання Державного бюджету є пошуком компромісу між політичною доцільністю та економічною необхідністю, між приватними й загальнодержавними інтересами, оскільки за рахунок бюджетних коштів забезпечуються гарантовані суспільні послуги і блага.

У кожній країні, в тому числі й нашій, важливе нарощення бюджетного потенціалу, оскільки це дає можливість у повному обсязі реалізувати функції держави та покращити рівень життя й добробуту населення. Проте більшість країн світу стикаються з проблемами нестачі коштів у Державному бюджеті (дефіцит бюджету) і пошуками шляхів їх залучення. Питання дефіцитності бюджету для України є одним з найбільш актуальних. Нестабільність Державного бюджету свідчить про необхідність раціонального вибору методів подолання дефіциту бюджету та його збалансування.

Вже тривалий період часу Україна відчуває постійну нестачу коштів внаслідок дефіциту Державного бюджету. Динаміку зміни рівня дефіциту бюджету нашої держави за станом 2015–2017 рр. представлено на рис. 1.

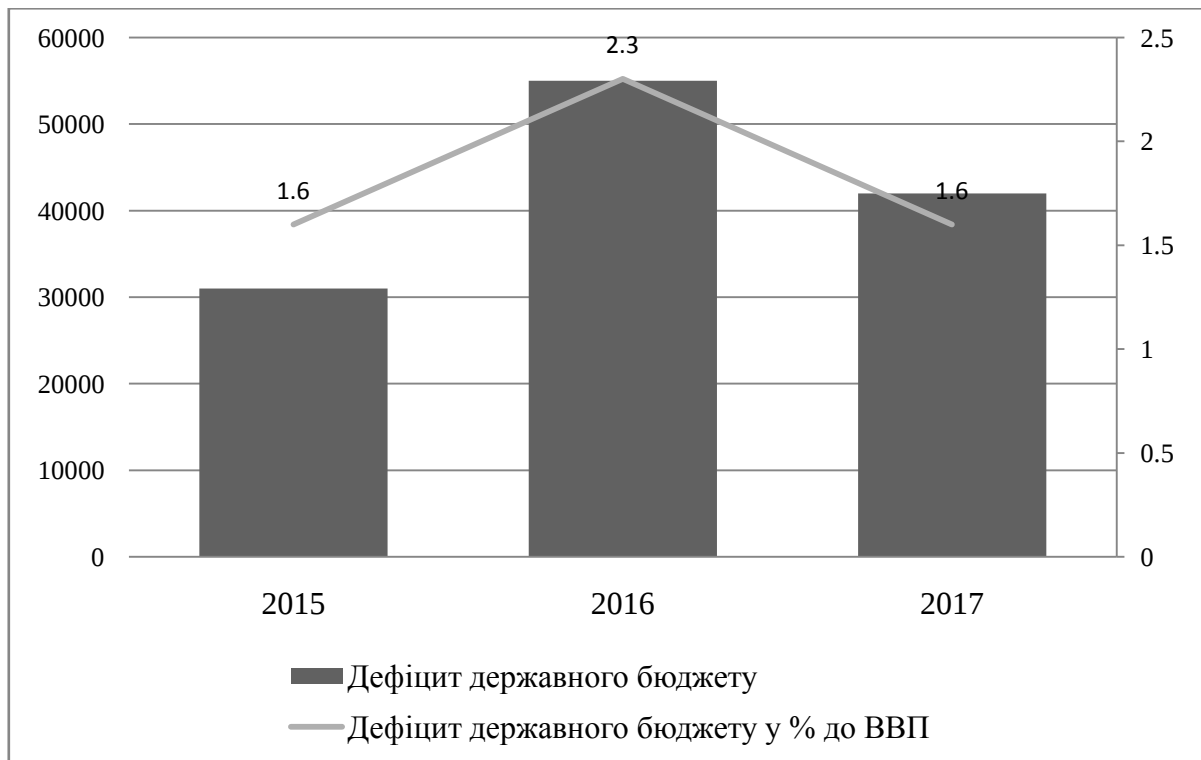

Рис. 1. Динаміка фактичного дефіциту Державного бюджету України, млн. грн. (2015–2017 рр.)

Джерело: [2]

Ми зробили аналіз питомої ваги дефіциту Державного бюджету, врахувавши зміни ВВП України за 2015–2017 рр., для того, щоб краще зрозуміти реальні масштаби цієї проблеми. Як показують дані рис. 1, відбуваються постійні коливання обсягу дефіциту Державного бюджету, простежується стрімке зростання нестачі коштів у 2016 р. Водночас ВВП країни теж зростає, що призвело до збільшення частки дефіциту у ВВП до 2,3%.

Для того, щоб знизити цей дисбаланс (рис. 1), наша країна використовує такі шляхи залучення коштів до Державного бюджету:

- через надходження в результаті пред'явлення/ продажу цінних паперів, повернення бюджетних коштів із депозитних рахунків;
- від приватизації державного майна (у т. ч. надходження, які безпосередньо пов'язані з процесом приватизації);
- із державних (місцевих) зовнішніх та внутрішніх запозичень;

– від вільного залишку коштів бюджету тощо.

Проте цих коштів не вистачає бюджету для виконання його функцій. З огляду на це для подолання дефіциту бюджету в нашій країні значна увага приділяється застосуванню кредитного методу. Оскільки в країні не достатньо внутрішніх запозичень для покриття дефіциту бюджету, то вона змушена звертатися до міжнародних кредиторів.

З нашої точки зору, позитивним аспектом цього є уникнення емісії грошей для наповнення Державного бюджету, що приводить до знецінення грошової одиниці країни та зменшення рівня інфляції. Проте, на нашу думку, кредитний метод має й негативні вияви, зокрема не потрапляння цих грошей у сферу інвестування реального сектору економіки, зростання боргових зобов'язань держави тощо.

Розглянемо показники фінансування дефіциту Державного бюджету за станом на 2017 р. згідно з Проектом Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік» (табл. 1).

Таблиця 1

**Показники фінансування дефіциту бюджету за станом на 2017 р. згідно з
Проектом Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік»**

Показники	2016 р. млн. грн.	2017 р. млн. грн.	Відхилення	
			млн. грн.	%
Фінансування	83694	77517	-6147	-7,3
Джерела фінансування – всього	235188	207898	-27290	-11,6
державні запозичення	217998	190797	-27201	-12,5
надходження від приватизації	17100	17100	0	0
частина залишених коштів, передбачених на покриття дефіциту	90	1	-89	-98,9
Фінансування в частині витрат – всього	151494	130351	-21143	-14,0

погашення Державного боргу	135204	129559	-5645	-4,2
придбання цінних паперів	16290	792	-15498	-95,1

Джерело: [3]

Як видно з табл. 1, за аналізований період заплановано меншу суму на фінансування дефіциту Державного бюджету, а саме: на 6147 млн. грн. (2017 р.). Передбачені надходження коштів від приватизації державного майна у 2017 р. знаходяться на тому самому рівні, що й у 2016 р. і їхній обсяг становить 17100 млн. грн.

За роки незалежності основними зовнішніми кредиторами нашої країни є такі міжнародні фінансові інститути, як Світовий банк та Європейський Союз, Міжнародний валютний фонд. У табл. 2, наведено дані щодо загального обсягу кредитних ресурсів, які Україна отримала за цей період.

Таблиця 2

**Загальний розмір наданих кредитів Україні за станом на 1990–2017 рр.,
млрд. євро**

Кредитор	Розмір наданих кредитів
МВФ	29,5
ЄС	12,0
Світовий банк	11,9

Джерело: [2]

З даних табл. 2 випливає, що значна частка кредитів нашої державі надійшла від зовнішнього кредитора – Міжнародного валютного фонду. Залучення й використання кредитів призводять до формування державного боргу в Україні, що є фактором зниження інвестиційної привабливості країни та стримування розвитку вітчизняної економіки. Водночас наявність державного боргу, відповідно, спричиняє збільшення видатків Державного бюджету на погашення відсотків за його користування. З'ясовано, що в результаті цього виникає «боргова спіраль», а саме – дефіцит Державного

бюджету через державний борг формує ще більший за обсягом бюджетний дефіцит.

Розрізняють два види державного боргу, а саме: внутрішній і зовнішній. Строкові боргові зобов'язання Уряду України у грошовому еквіваленті є державним внутрішнім боргом нашої країни. Вони складаються із заборгованості, що знову виникає за борговими зобов'язаннями Уряду України та із заборгованості минулих років. Як правило, головними внутрішніми кредиторами є фінансові й кредитні установи, корпорації, населення.

Заборгованість держави за залученими із-за кордону коштами у вигляді позик і кредитів міжнародних фінансових установ та іноземних банків – це державний зовнішній борг, який є частиною валового зовнішнього боргу держави.

Динаміку внутрішнього і зовнішнього боргу країни представлено на рис. 2.

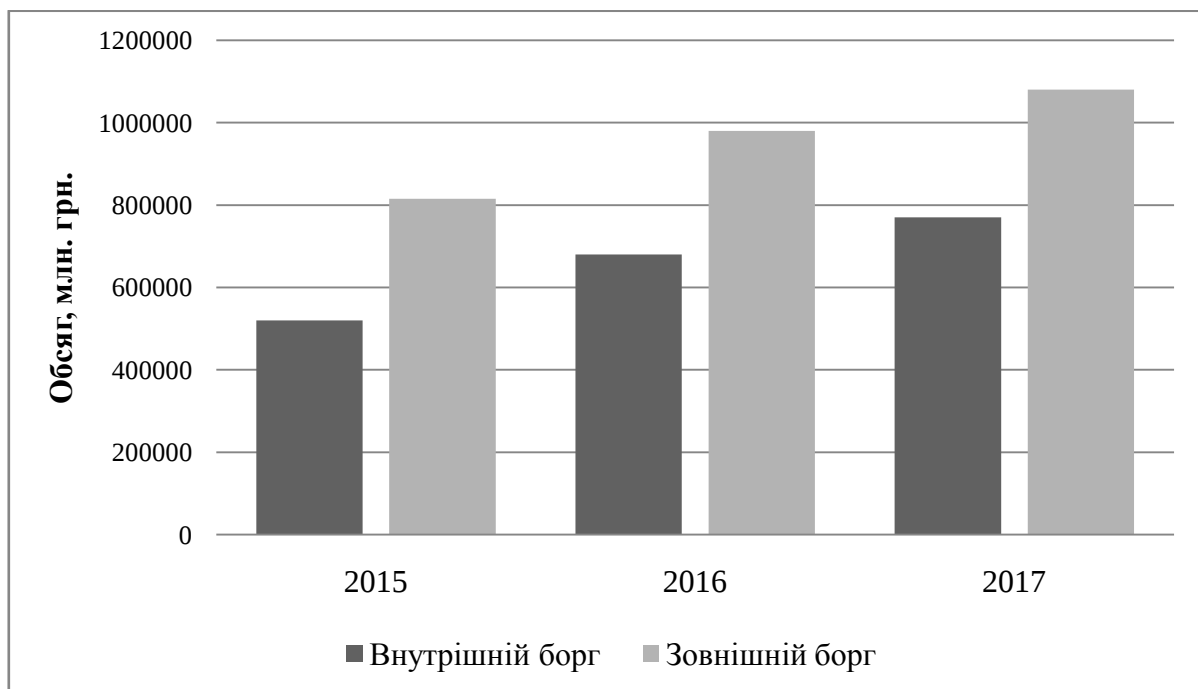

Рис. 2. Динаміка державного боргу України за станом на 2015–2017 рр.

Джерело: [2]

Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що простежується стрімке зростання як внутрішнього, так і зовнішнього боргу України впродовж досліджуваних років (рис. 2). За станом на 31.12.2017 р. загальний державний борг нашої держави становив 2 141 674 млн. грн., що на

211 915 млн. грн. (або на 10 %) більше, аніж у 2016 р. Протягом досліджуваного періоду як питома вага, так і абсолютний розмір зовнішнього боргу перевищує показники внутрішнього боргу. Причинами такої ситуації, з нашої точки зору, є вплив національного капіталу за кордон, погіршення економічного становища країни тощо.

Згідно з даними іноземних та вітчизняних досліджень для України наразі економічно безпечний рівень державного і гарантованого боргу становить 35% від ВВП. На рис. 3 представлено динаміку сукупного державного боргу та ВВП України з 2015 р. по 2017 р.

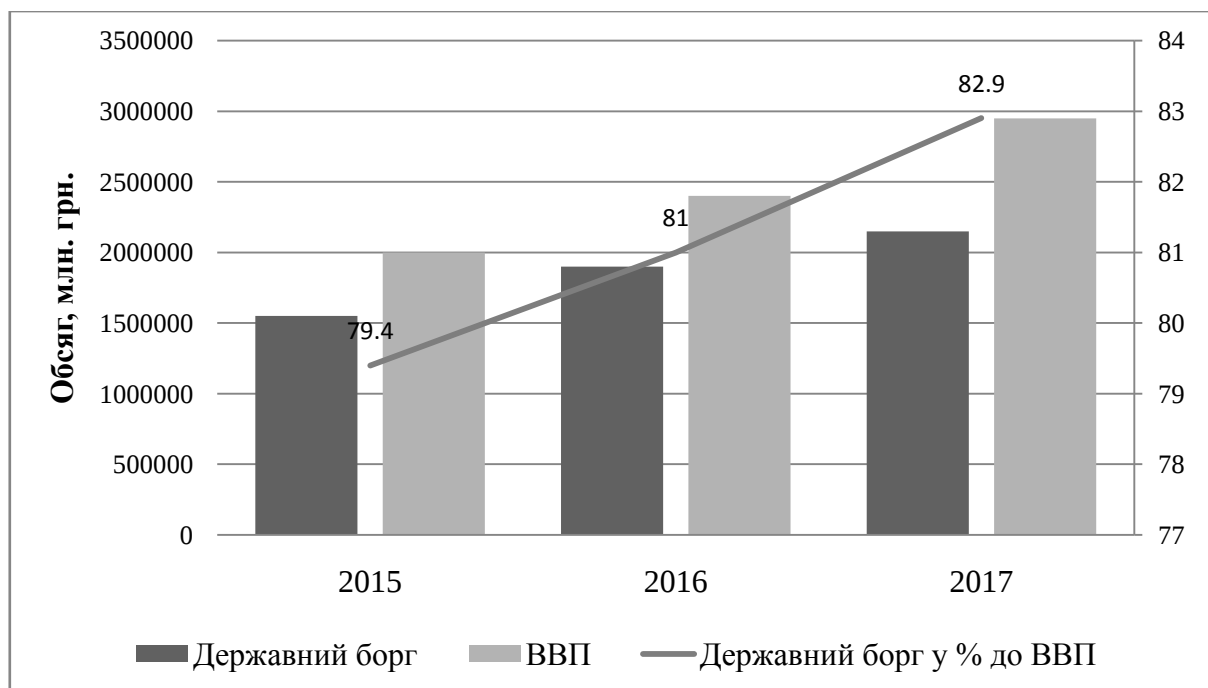

Рис. 3. Динаміка сукупного Державного боргу та ВВП України з 2015 р. по 2017 р.

Джерело: [2]

Згідно з рис. 3 із зростанням рівня ВВП країни різко збільшується державний борг і це відбувається щороку. Так, у 2017 р. державний борг України у відсотках до ВВП становив 82,9%, що приблизно на 50% перевищує допустимий рівень державного і гарантованого державою боргу України.

Головними завданнями для забезпечення ефективної та дієвої бюджетної політики держави є формування цілісної системи управління дефіцитом бюджету та раціональне управління борговими ресурсами.

В Україні причинами бюджетного дефіциту протягом останніх років стали, на нашу думку, воєнні конфлікти на Сході держави, втрата контролю над частиною території, зниження ефективності функціонування підприємств і галузей економіки, спад виробництва, нераціональна соціально-економічна політика, що спричинила зниження обсягів національного доходу і валового внутрішнього продукту. Природно, що вищеперераховані негативні ланцюгові реакції загострення дисбалансів у бюджетній системі призвели до скорочення величини фінансових ресурсів нашої країни, що й відобразилося на показниках бюджету у вигляді довгострокового дефіциту.

У табл. 3 наведено оцінку боргової безпеки України за станом на 2015–2017 рр.

Таблиця 3

Індикатори боргової безпеки України за станом 2015–2017 рр., %

Індикатор	Роки		
	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, %	79,4	81,0	71,8
Відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, %	131,0	128,1	104,27
Середньозважена дохідність облігацій внутрішньої державної позики на первинному ринку, %	13,07	–	10,47
Індекс EMBI (Emerging Markets Bond Index) + Україна, б. п	2374,6	762,5	573,8
Відношення обсягу офіційних міжнародних	11,2	13,6	16,13

резервів до обсягу валового зовнішнього боргу, %			
---	--	--	--

Джерело: [1;4;5]

З табл. 3 видно, що впродовж досліджуваних років у незадовільному стані перебувала боргова безпека України. Згідно зі статистичними даними, відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП перевищувало критичне значення у 60%. Цей показник на кінець 2017 р. перебував на рівні 71,8%. Поступово знижувалося протягом досліджуваного періоду відношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП із 131,0% до 104,27%, однак не досягло критичного значення у 70%.

У 2015–2017 рр. рівень середньозваженої дохідності облігацій внутрішньої державної позики на первинному ринку демонструє тенденцію до покращення. Індекс EMBI + Україна (J.P. Morgan Emerging Markets Bond Index) розраховується Світовим банком та характеризує різницю в прибутковості єврооблігацій України і казначейських зобов'язань США. У 2015 р. рівень цього індикатора становив 2374,6 пунктів, що перевищує критичне значення майже у два рази. Впродовж досліджуваних років відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу демонструє тенденцію до збільшення, однак не відповідає критичному рівню безпеки.

Зростання розмірів видатків бюджету на обслуговування державного боргу, що відбувається в умовах проведення АТО на Сході держави, реалізації системних реформ та необхідності забезпечення здійснення державних функцій – все це є наслідком зростання боргових зобов'язань нашої країни, що збільшує навантаження на бюджет держави та негативно впливає на його збалансованість.

Міністерство фінансів України у червні 2017 р. оприлюднило проект під назвою «Основні напрямки бюджетної політики на 2018–2020 рр.» [1]. Відповідно до цього документа в нашій країні треба очікувати на реструктуризацію бюджетної політики, а саме:

– передбачено бюджетне планування на середньострокову перспективу. Тобто три роки буде становити горизонт планування бюджету. Це, з нашої точки зору, допоможе окреслити цілі на майбутнє та більш правильно та чітко зорієнтуватися на значущих проблемах;

– до розбивки бюджету на ранніх етапах буде залучено Парламент, що дасть змогу, на наш погляд, раціонально розподіляти видатки бюджету;

– резолюція передбачає створення нових документів комплексної оцінки ризиків, таких як: Звіт про фінансові ризики та Стратегію управління державним боргом.

Відповідно до проекту «Основні напрямки бюджетної політики на 2018–2020 рр.» планується, що інфляція знизиться до 5%, дефіцит зменшиться на 1%, а ВВП країни зросте на 12%. Також передбачається підвищення рівня платоспроможності місцевих бюджетів. Проект охоплює стратегічні напрямки у проведенні пенсійної та освітньої реформ, в охороні здоров'я, податковій політиці.

Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що для того, щоб збалансувати Державний бюджет України, необхідно вибрати раціональний метод подолання дефіциту бюджету та зменшення державного боргу.

Література

1. Основні напрями бюджетної політики на 2018–2020 рр. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/%D0%9E%D0%9D%D0%91%D0%9F%202018-2020.pdf>
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України – фінансовий портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.com.ua>
3. Проект Закону України «Про Державний бюджет України на 2017 рік»: висновки Рахункової палати України. – [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу : https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/FEAO_Vysnovky_rahunkovoi_palaty.pdf

4. Середньозважена дохідність ОВДП на первинному ринку // Офіційний сайт Національного банку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/control/uk/allinfo>
5. Global Economic Monitor // Офіційний сайт Всесвітнього банку. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=1179&series=EMBIGI>